

Kvinnors högre utbildning i Rwanda

En feministisk diskursanalytisk studie

LUNDS
UNIVERSITET

Oscar Gruvberger
Klara Eitrem Holmgren
Alice Sjöstrand

Abstract

Uppsatsen analyserar Rwandas arbete för kvinnors högre utbildning och problempresentationen bakom den rådande ojämställdheten. En kritisk feministisk diskursanalys utifrån Carols Bacchis metod "What's the problem represented to be?" används för att analysera två statliga utbildningsdokument från Rwanda. Bacchis metod består av sex frågor för att analysera vad det riktiga "problemet" antas vara i dessa dokument. Uppsatsen använder en feministisk teoribildning inom genusarbete och utvecklingsstudier för att problematisera innehållet i dokumenten. Uppsatsen finner att trots att dokumenten till viss del uppmärksammar genus som en social konstruktion, grundas satsningarna i ett synsätt där genus likställs med kvinnor. Det framställs att problemet är kvinnors brist på tillgång till högre utbildning. Satsningarna motiveras genom att kvinnors utbildning anses vara viktigt för landets socioekonomiska utveckling. Vidare finner vi att satsningar på kvinnor inom högre utbildning sker inom manligt associerade utbildningar där den framtida ekonomiska vinningen för landet är stor.

Nyckelord: genus, utveckling, Rwanda, Bacchi, utbildning, diskursanalys

Antal ord: 9944

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	2
1.1	Syfte och frågeställningar	2
1.2	Definition av begrepp	4
1.3	Bakgrund.....	4
1.4	Avgränsningar.....	5
1.5	Tidigare forskning.....	5
1.5.1	Studiens bidrag till forskningsfältet	6
2	Teoretiskt ramverk.....	8
2.1	Kontextualisering av det teoretiska ramverket	8
2.2	Empowerment – ett förändrat begrepp	9
2.3	Förståelse av begreppet genus	10
2.4	Teoretiskt ramverk i förhållande till vår analys	11
3	Metod och material	13
3.1	Material.....	13
3.1.1	Education Sector Strategic Plan (ESSP).....	13
3.1.2	Girls’ Education Policy (GEP).....	14
3.2	Metod.....	15
3.2.1	Operationalisering.....	17
4	Analys	18
4.1	Hur presenteras problemet i dokumenten?	18
4.2	Vilka förutsättningar eller antaganden ligger till grund för denna representation av problemet?.....	20
4.3	Vad lämnas opproblematiskt i denna problem-presentation? Var är tystnaden? Kan problemet betraktas annorlunda?	22
4.4	Vilka effekter produceras av problem-presentationen?	24
5	Diskussion och slutsats.....	27
5.1	Förslag till vidare forskning.....	28
	Referenser	29

1 Inledning

Sedan folkmordet 1994 har stora förändringar skett i Rwanda och landet har upplevt en framstående socioekonomisk utveckling. Det är framförallt de stora satsningarna på genus och kvinnors rättigheter som har uppmärksammats i internationella sammanhang, bland annat att landet har högst kvinnlig parlamentarisk representation i världen (61 %) (World Economic Forum 2017, s.14). Jämställdhet framställs vara en central prioritet för att både stärka Rwandas nationella utveckling, samt vara en viktig fråga i sig. Detta förstärks av president Paul Kagames uttalande om att "gender equality is not just women's business, it is everybody's business" samt att "gender equality and women's empowerment are critical to sustainable socio-economic development" (NGP 2010, s.7).

Det målas upp en bild där ökad jämställdhet även leder till nationell socioekonomisk utveckling. Detta presenteras som självklart och oproblematiskt - frågan är om det är så enkelt. Vad händer när satsningar på jämställdhet används som medel till att nå socioekonomisk utveckling, istället för att prioriteras som ett eget mål? Hur påverkas jämställdhetsarbetet av detta? Genom att kritiskt granska Rwandas arbete för kvinnors högre utbildning, vill vi djupare undersöka och problematisera bilden av Rwandas satsningar på kvinnors rättigheter och jämställdhet.

1.1 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att undersöka och kritiskt granska Rwandas policys för kvinnors högre utbildning utifrån feministisk teoribildning om genus, utveckling och utbildning. Utifrån den ovan presenterade förståelsen av Rwandas satsningar på jämställdhet, verkar en stark politisk vilja driva satsningar på både kvinnors 'empowerment' och socioekonomisk utveckling. Uppsatsen ämnar undersöka hur dessa centrala prioriteringar samspelar inom kvinnors högre utbildning. Högre utbildning är av intresse att studera eftersom det har stor betydelse för kvinnors egenmakt. Rwanda har inte heller uppnått samma goda resultat för jämställdhet inom högre utbildning som inom andra områden (World Economic Forum 2017 s.284-285). Landet satsar därför på kvinnors högre utbildning, vilket även gör det till ett intressant val av fall. Detta val diskuteras och motiveras ytterligare i avsnittet Avgränsningar (avsnitt 1.4).

Vi anser att det är viktigt att undersöka hur arbetet för kvinnors högre utbildning framställs och motiveras, då detta har betydande diskursiva och materiella konsekvenser. Statens framställning och motivering av genus och

jämställdhet formar ett tongivande sätt att förstå dessa begrepp. Detta synsätt präglar och formar satsningar på högre utbildning i universitet och andra läroverk, och ligger även till grund för hur hela samhället uppfattar kvinnors högre utbildning, jämställdhet och utveckling. Staten har därmed stor makt att forma, men även begränsa, rådande diskurser kring dessa begrepp. Diskurser om genus och jämställdhet är därmed väsentligt att uppmärksamma för landets fortsatta utveckling för jämställdhet. Det är även viktigt att uppmärksamma att denna studie inte vill förminska de framgångar för kvinnors rättigheter som Rwanda har drivit fram, men menar istället att det är viktigt att problematisera bilden av hur ökad jämställdhet presenteras och motiveras för att möjliggöra en hållbar, långsiktig jämställdhet.

Studiens genomförs genom att kritiskt granska framställningen av genus och motiveringar bakom satsningarna på kvinnors högre utbildning i två statliga dokument om utbildning, ett policydokument och en strategisk plan. I analysen undersöks de underliggande strukturerna som påverkar jämställdhetsarbetet genom en kritisk feministisk diskursanalys utformad utifrån Carol Bacchis (2009) metodologiska ramverk "What's the problem represented to be?" (WPR). Med hjälp av ett teoretiskt ramverk grundat i feministisk teoribildning om genus, utveckling och utbildning, kan Rwandas satsningar för kvinnors högre utbildning synas och problematiseras. Genom att belysa hur ojämställdhet inom högre utbildning presenteras som ett problem i de nationella dokumenten får vi en djupare förståelse för hur arbetet för kvinnors rättigheter förstås och motiveras, samt kan belysa vad följderna kan bli av problemrepresentationen.

Studien utgår från en övergripande frågeställning, som sedan specificeras genom tre underfrågor. Den övergripande frågeställningen lyder:

Hur framställer och motiverar Rwanda sina satsningar på kvinnors högre utbildning och vilka möjliga konsekvenser medför detta för landets jämställdhetsarbete?

Denna frågeställning förtydligas genom att besvara följande tre underfrågor:

- 1) Hur framställer Rwanda sina satsningar på kvinnors högre utbildning?*
- 2) Hur motiveras dessa satsningar - utifrån prioritering av socio-ekonomisk utveckling och/eller kvinnors empowerment?*
- 3) Vilka möjliga konsekvenser får detta för kvinnor och för jämställdhetsarbetet?*

1.2 Definition av begrepp

Under detta avsnitt definierar vi studiens viktiga begrepp. Högre utbildning definieras utifrån den definition som används i Rwandas nationella arbete för utbildning, och därmed även av de statliga dokument som utgör studiens empiriska material. Dokumenten definierar högre utbildning som 'tertiary education', vilket är utbildning vid universitet, högskolor och liknande institutioner (ESSP, s.17).

Det är även viktigt att tydligt definiera hur vi översätter begrepp från engelska till svenska, utifrån studiens material och de artiklar som ligger till grund för studiens teoretiska ramverk. 'Gender' översätter vi genomgående till genus, och 'gender equality' till jämställdhet. 'Empowerment' översätter vi till egenmakt. Vår studie och analys diskuterar djupgående hur både genus och egenmakt är begrepp vars innebörd används olika av skilda aktörer. I vår analys utgår vi från ett feministiskt perspektiv när vi använder begreppen, som vi förtydligar under vårt teoretiska ramverk (se avsnitt 2). Vår definition av genus utgår från Cornwalls teori som vi använder oss av i analysen. Genus definieras som könsskillnader rotade i fundamentala maktrelationer (Cornwall 1997, s.8). Egenmakt innebär att få ökad tillgång och kontroll över resurser och makt. Det är en process, snarare än ett slutmål, av att utmana normaliserade, genusbaserade, maktstrukturer (Cornwall & Rivas 2015, s.405).

1.3 Bakgrund

Efter folkmordet 1994 var Rwanda i spillror. Mellan 800 000 och 1 000 000 människor beräknas ha mördats i massakern som pågick i cirka tre månader. Till störst del var det män som låg bakom och dog i folkmordet. Kvinnor var i väldigt liten utsträckning delaktiga i folkmordet men föll i hög grad offer för det systematiska våldet som utfördes (Förenta Nationerna 1).

Rwanda har sedan folkmordet arbetat hårt att återställa landet och nå inrikespolitisk stabilitet. År 2000 skapades dokumentet "Vision 2020", ett ramverk för Rwandas långsiktiga utveckling med ambitiösa mål för framförallt landets ekonomiska utveckling. Visionen är att bli ett medelklassamhälle till år 2020, med en kunskapsbaserad ekonomi med en bas i teknik, forskning och information- och kommunikationsteknik (Vision 2020, s.17-18).

Vision 2020 har lagt grunden för hur arbetet med genusfrågor och jämställdhet ska genomsyra alla landets framtida utvecklingsstrategier. Arbetet för jämställdhet har bland annat genererat i en parlamentarisk representation där kvinnor är i majoritet, ökade satsningar på gratis grundskoleutbildning för alla och satsningar på positiv särbehandling inom högre utbildning för att öka kvinnors representation inom manligt dominerade utbildningar (Vision 2020, s.17). Rwanda har sedan år 2000 visat stor potential och god ekonomisk utveckling men kategoriseras

fortfarande som ett land med låg utvecklingsgrad enligt FN:s human development index¹.

Trots stora satsningar på att öka kvinnors representation inom manligt associerade utbildningar, till exempel teknik och vetenskap, är det fortfarande en stor majoritet män inom dessa utbildningar. Kvinnor studerar i större utsträckning kvinnligt associerade utbildningar i större utsträckning, till exempel inom hälsa och omsorg (Ministry of Education statistics 2016, s.54, 56).

1.4 Avgränsningar

I vår studie har vi valt att fokusera på jämställdhet inom högre utbildning i Rwanda. Vi är medvetna om att det finns många olika områden där arbetet för jämställdhet kan och bör undersökas. Alla områden är viktiga att undersöka för att identifiera utmaningar för jämställdhet. Vi har dock valt att avgränsa oss och endast fokusera på högre utbildning eftersom att det har en så väsentlig betydelse för jämställdhetsarbetet. Möjligheten till högre utbildning är avgörande för inflytande i samhället. Högre utbildning genererar möjlighet till högre löner, mer kvalificerade jobb och positioner i samhället och möjlighet till större inflytande i det politiska samhället. Om förutsättningarna inte ser likadana ut för kvinnor som för män så riskerar det jämställdhetsarbetet på flera andra områden i samhället utöver utbildningsområdet.

1.5 Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras ett urval av tidigare forskning inom det valda forskningsområdet. Inledningsvis presenteras kortfattat de mest framträdande inriktningarna inom forskning om genus och/eller kvinnor i Rwanda. Vidare introduceras tre inflytelserika studier inom forskning om genus, utveckling och utbildning i Rwanda, vilket är det forskningsfält som vår studie bidrar till. Avslutningsvis motiveras hur vår studie skiljer sig från tidigare forskning.

Erfarenheterna och konsekvenserna av folkmordet 1994 är framträdande ämnen inom forskning om genus och kvinnor i Rwanda. Tidigare studier fokuserar på exempelvis kvinnors roll och erfarenheter under folkmordet (se Sharlach 1999; Jones 2012; Brown 2014) samt efter folkmordet som en del av post-konflikt fredsbyggande (se Issifu 2015; Mwambari 2007; Mzvondiwa 2007).

¹ Human Development Index mäter länders välstånd i form av BNP med förväntad köpkraftsparitet, medellivslängd och förväntade antal år av skolgång (Förenta Nationerna 2).

Folkmordet har även analyserats ur ett genusperspektiv (se Jones 2012). Politisk representation är även ett återkommande teman inom tidigare forskning. Studier diskuterar huruvida den ökade kvinnliga representationen har haft stor påverkan gällande policybeslut (se Devlin & Elgie 2008) och demokratin i landet (se Bauer & Burnet 2013).

Ett forskningsfält som tangerar de ovan presenterade forskningsinriktningarna är forskning inom genus som är inriktad på utveckling och utbildning i Rwanda. Detta är forskningsfältet som vi är specifikt intresserade av. Framförallt tre andra studier är närliggande vår studie, Berry (2015), Debusscher och Ansoms (2013) och Russell (2016). Dessa tre studier och dess slutsatser presenteras nedan.

Trots Rwandas stora satsningar på kvinnors rättigheter och kvinnors utbildning, visar Berry (2015) att många kvinnor ännu inte har upplevt en meningsfull förändring gällande deras möjligheter. De underliggande maktstrukturerna blir inte förändrade genom kvinnors ökade tillgång till en utbildning som reproducerar och förstärker den kulturella och strukturella ojämställdheten som ursprungligen låg till grund till de ojämlika möjligheterna för män och kvinnor (Berry 2015, s.5).

Kopplingen mellan genus och andra utvecklingsmål i Rwanda har även till viss del diskuterats i studier. Debusscher och Ansoms (2013) menar att genuspolicys inte har möjliggjort en djupare förändring i samhället, vilket är delvis på grund av att modernisering och en fortsatt ekonomisk tillväxt är ett viktigare mål än jämställdhet för Rwanda. Satsningar på genus och andra sociala frågor genomförs enbart när de faller i linje med satsningar på landets utveckling (Debusscher & Ansoms 2013, s.1130).

Russells studie (2016) diskuterar studenters förståelse av genus och jämställdhet i Rwanda, och hur dessa uppfattningar förhåller sig till de genuskurser som presenteras i läroböcker och statliga dokument om utbildning. Studien finner att studenterna till viss del uppfattar jämställdhet i linje med diskurserna i dokumenten och böckerna, då de ser jämställdhet som en viktig mänsklig rättighet samt som en grundpelare för landets utveckling. Studenterna kombinerar dock denna uppfattning med fördomar om genus, om exempelvis traditionella könsroller. Russell drar slutsatsen att det nationella genuset inte alltid lyckas förändra personliga föreställningar om genus och djupare patriarkala strukturer.

1.5.1 Studiens bidrag till forskningsfältet

Vår studie fyller en lucka i tidigare forskning genom att bidra till det aktuella, men mindre uppmärksammade, forskningsfältet av genus, utveckling och utbildning i Rwanda. Russells studie har en närliggande diskussion till vår studie, och studierna bidrar med olika fokus till samma diskussion gällande diskurser om genus i utbildning. Medan Russell diskuterar utbildning för både män och kvinnor på alla utbildningsnivåer, blir vårt bidrag vår studies fokus på diskurser gällande kvinnors högre utbildning. Det finns generellt få tidigare studier som har fokuserat på kvinnors högre utbildning eller analyserat vår studies valda material, statliga

dokument om kvinnors utbildning. Vi fyller även ett tomrum i och med det feministiska ramverk vi utgår från, som möjliggör en kritisk granskning där vi kan anknyta Rwandas jämställdhetsarbete till dominerande internationella trender inom både utbildning och utveckling.

2 Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt presenteras studiens teoretiska ramverk som ligger till grund för analysen av det empiriska materialet. För att undersöka de diskurser som präglar Rwandas arbete för högre utbildning används feministisk teoribildning inom genusarbete och utvecklingsstudier. Ramverket bygger på ett flertal forskares feministiska analyser av genus- och utvecklingsarbete (se Chant & Sweetman 2012; Cornwall & Rivas 2015; Cornwall 1997). Ramverket innefattar även ett mer specificerat perspektiv av dominerande trender inom genus och utbildning (se Monkman & Hoffman 2013). Forskningsfältet kring genus inom utvecklingsarbete erbjuder inte *en* enskild teori som täcker alla de aspekter som vi önskar diskutera i analysen. Ett teoretiskt ramverk, byggt utifrån flera teoretikers analyser, möjliggör därmed både en bredare och mer djupgående analys.

2.1 Kontextualisering av det teoretiska ramverket

Inledningsvis presenteras kontexten av det teoretiska ramverket genom en kort presentation av hur kvinnor och genus har blivit förstådda som koncept inom internationella utvecklingsatsningar de senaste årtionden. Detta ger grunden för att förstå dagens trender som ramverket problematiserar.

Under 1970-talet utvecklades synsättet 'Women in Development' (hädanefter WID) som för första gången tydligt uppmärksammade kvinnor och deras roll inom utveckling. Ett speciellt tongivande synsätt var att uppmärksamma kvinnor för sin möjlighet till att effektivt bidra till ekonomisk utveckling. Att rättfärdiga satsningar på kvinnor utifrån en kombination av ekonomiska och sociala argument blev en användbar politisk strategi för att uppmärksamma frågor som berörde kvinnor. WID blev dock även kritiserat, eftersom kvinnors egna önskemål och behov blev sekundära när fokuset istället låg på vad kvinnor kan bidra med till utveckling, och inte tvärtom (Razavi & Miller 1995, s. i, 2-6). Ett nytt synsätt av 'Gender and development' (hädanefter GAD) blev istället tongivande. GAD föreslog ett mer inkluderande synsätt med fokus på genusrelationer för att förstå ojämställdhet, istället för att isolerat satsa på enbart kvinnor (Razavi & Miller 1995, s.12). Idag uppmärksammas dock något av en återgång till synsättet av WID, där kvinnor återigen uppmärksammas som verktyg för att bekämpa fattigdom och nå andra utvecklingsmål (Chant & Sweetman 2012, s.519-520; Cornwall & Rivas 2015, s.406 m.fl.). Bland annat är begreppet "smart economics" dominerande (hädanefter 'smart ekonomi'), där satsningar på kvinnor uppmärksammas som ett kostnadseffektivt sätt att stimulera ekonomisk tillväxt.

Detta synsätt av en ”win-win” mellan jämställdhet och ekonomisk utveckling delas idag av många aktörer, både organisationer, företag och regeringar (Chant & Sweetman 2012, s.520).

Studiens teoretiska ramverk utgår delvis från en feministisk problematisering av denna åter-introduktion av WIDs synsätt av ‘smart ekonomi’. Detta synsätt av smart ekonomi kan förstås som en tongivande del av det dominerande perspektivet i internationell utvecklingspolicy idag. I följande avsnitt sätts detta dominerande perspektiv i kontrast med ett kritiskt feministiskt perspektiv på utveckling med bas i synsättet GAD. Dessa två perspektiv diskuteras i förhållande till olika koncept som ligger till grund för studiens analys av satsningar på kvinnors högre utbildning. Inledningsvis uppmärksammas de olika förståelserna av kvinnors ’empowerment’ (hädanefter egenmakt). Följande stycken diskuterar sedan utvecklingsatsningars förväntade mål, aktörer inom utveckling och förståelsen av genus. Avslutningsvis anknyts det teoretiska ramverket tydligare till vår studie.

2.2 Empowerment – ett förändrat begrepp

Det dominerande perspektivet inom internationell utvecklingspolicy presenterar kvinnors egenmakt som ett sätt att öka kvinnors tillgång och möjlighet till resurser och arbete. Detta anses vara nyckeln till jämställdhet, och förstås därmed som tillräckliga satsningar för att överkomma andra barriärer till jämställdhet. När kvinnors materiella tillgångar ökar bidrar det till ökad självständighet bland kvinnor, vilket gynnar familjen, samhället och den nationella ekonomin (Cornwall & Rivas 2015, s.406). Detta kan förstås som en del av smart ekonomi, då perspektivet rationaliserar investeringar av kvinnor för ekonomisk tillväxt (Chant & Sweetman 2012, s.523).

Kvinnors egenmakt ur ett kritiskt feministiskt perspektiv syftar istället till att förändra maktrelationer och möjliggöra för kvinnor att ifrågasätta normaliserade antaganden om könsroller. Kvinnors självförståelse och självförtroende betonas, samt tillgång till och kontroll över materiella resurser. Egenmakt ses som en process för att inta en ny kollektiv form av medvetenhet och organisatorisk styrka hos kvinnor (Cornwall & Rivas 2015, s.405). Det kritiskt feministiska perspektivet skiljer sig alltså kraftigt från det dominerande perspektivet. Cornwall och Rivas (2015 s.406-407) menar att det dominerande perspektivet utnyttjar kvinnor som verktyg för maximering av ekonomisk effektivitet och tillväxt i kvinnors roll som både arbetare och konsument. Detta i sin tur leder inte till en hållbar förbättring för jämställdhet eftersom djuprotade strukturer av ojämställdhet mellan könen förbises.

Feministiska teoretiker uppmärksammar därmed att begrepp såsom kvinnors egenmakt idag har tappat sin politiska innebörd som tidigare har legat till grund för krav på rättvisa och rättigheter. Idag används dessa ord i policy-sammanhang med en förändrad förståelse, tillsammans med ord som effektivitet och investering (Cornwall & Rivas 2015, s.406). Det tidigare fokuset på att förändra

maktstrukturer har alltså idag försvunnit mer från agendan (Chant & Sweetman 2012 s.526; Cornwall & Rivas 2015 s.406-407). Denna förändrade förståelse av egenmakt uppmärksammar även Monkman och Hoffman (2013, s.77) i sin studie om diskurser i internationella policys för kvinnors utbildning, där kvinnlig egenmakt oftast används som ett begrepp som inte längre är kopplat till maktrelationer.

Det kritiskt feministiska perspektivet belyser även hur satsningar på kvinnor utifrån en agenda av ekonomisk effektivitet riskerar att enbart stärka vissa individer och grupper. Utvecklingsprojekt kan förbättra situationen för individuella kvinnor, snarare än att förändra den gemensamma situationen för kvinnor. Att individer får ökade tillgångar leder sedan inte nödvändigtvis till att öka kvinnors egenmakt (Cornwall & Rivas 2015, s.406). Chant och Sweetman (2012, s.524) uppmärksammar även hur dessa satsningar riskerar att exkludera flera grupper, såsom äldre kvinnor. Det blir enbart vissa kvinnor som blir attraktiva till satsningar för utvecklingsarbete utifrån en agenda av ekonomisk effektivitet.

Ett annat område av kritik gentemot det dominerande perspektivet är dess förväntade länkar mellan komplexa utvecklingsmål. Den kausala länken mellan kvinnors egenmakt och stimulerad ekonomisk tillväxt är inkonsekvent och komplex, visar Cornwall och Rivas (2015, s.399). Kopplingarna är dock tongivande i diskurser om arbete för jämställdhet och kvinnors egenmakt. Monkman och Hoffman (2013, s.73, 76) uppmärksammar exempelvis hur dessa diskurser legitimerar organisationers satsningar på kvinnors utbildning. Kvinnors utbildning kopplas ofta till komplexa utvecklingsmål, såsom att minska fattigdom och stimulera utveckling, utan att tydligt presentera hur denna länk sker. Detta, menar Monkman och Hoffman, gör det omöjligt att varken ifrågasätta eller förstå vad begrepp såsom jämställdhet egentligen innebär.

2.3 Förståelse av begreppet genus

Trots att det dominant perspektivet använder begreppet 'genus', menar flera feministiska teoretiker att den underliggande betydelsen av genus ofta fortfarande är kön. Monkman och Hoffman (2013, s.78) visar hur diskurser inom internationell policy för flickors utbildning även syftar till kön vid användandet av begreppet genus. Detta leder till ett fokus på framförallt flickor, och används som ett instrumentellt begrepp som leder till mätbara policys av att exempelvis räkna antal barn i skolan, snarare än att uppmärksamma strukturella genus- och maktrelationer. Cornwall och Rivas (2015) diskuterar även riskerna med att syfta enbart till kvinnor när begreppet genus används, då genus blir ett deskriptivt snarare än ett analytiskt begrepp. Utvecklingsmål som läggs upp utefter denna förståelse leder därmed inte till en varaktig strukturell förändring i makt, utan fokuserar istället på enbart ökade tillgångar och möjligheter för kvinnor som ofta blir temporärt (Cornwall & Rivas 2015, s.399).

En närliggande diskussion förs av Cornwall och Rivas (2015) som menar att det dominerande perspektivet inom utvecklingspolicy har ett särskilt narrativ om kvinnor och män. Narrativet ser till egenskaper som anses vara biologiskt rotade hos män och kvinnor och som speglar deras olika roller i samhället. Kvinnor porträtteras vara mer ansvarsfulla, omsorgsfulla och hårdare arbetande än män. Dessa antagna egenskaper resulterar i att kvinnor ses som ”smarta investeringar” för utvecklingsåtgärder (Cornwall & Rivas 2015, s.399). Det kritiskt feministiska perspektivet kritiserar synen av dessa essentiella egenskaper eftersom kvinnans roll ses som en nödvändighet i utvecklingsarbeten endast på grund av de egenskaperna hon förväntas ha. Fokus läggs på kvinnors bidrag inom utvecklingsarbete snarare än att ifrågasätta könsroller som gör kvinnor till verktyg för utveckling (2015, s.398).

Dessa antagna dikotomier är viktiga att uppmärksamma för att inkludera både män och kvinnor i arbetet för ökad jämställdhet. Cornwall (1997) uppmärksammar hur män och maskuliniteter inte uppmärksammas till stor grad inom varken utvecklingsåtgärder eller studier av utveckling och genus. Vid inkluderingen av män är det viktigt att uppmärksamma att: “Not all men, then, have power; and not all of those who have power are men.” (Cornwall 1997, s.11). Cornwall menar att det krävs synsätt som går förbi dessa generaliseringar av män och kvinnor för att nå förändring. Män kommer annars att alltid förstås som ’problemet’ och bli exkluderade från åtgärder (1997, s.11).

Det dominerande perspektivet inom utvecklingspolicy uppmärksammar framförallt bara kvinnor i sina åtgärder. Den individuella kvinnan blir ansvarig att skapa jämlikhet och nå andra utvecklingsmål med minimalt stöd från andra aktörer, vilket Chant och Sweetman menar är ett ouppnåeligt mål för kvinnor (2012, s.524, 526). Det kritiskt feministiska perspektivet belyser istället att jämställdhet måste bemötas av flera aktörer såsom regeringar och institutioner.

2.4 Teoretiskt ramverk i förhållande till vår analys

Det teoretiska ramverket appliceras på studiens material för att problematisera Rwandas åtgärder på högre utbildning för kvinnor. Med hjälp av det metodologiska ramverket av Bacchi finner vi diskurserna gällande kvinnor, genus och jämställdhet i materialet. På så sätt besvarar vi delfråga 1 gällande *hur Rwanda framställer sina åtgärder på kvinnor inom högre utbildning*. Det teoretiska ramverket möjliggör en problematisering av dessa diskurser, och därmed även besvara delfråga 2 gällande *hur Rwanda motiverar sina åtgärder på kvinnors högre utbildning*. Vi söker i dokumenten efter två ledande motiveringar - synsättet av ’smart ekonomi’, alltså rationaliserande av kvinnor som investeringar för socioekonomisk utveckling, eller motivering utifrån ett mer kritiskt feministiskt perspektiv som uppmärksammar ett unikt värde i kvinnors egenmakt. Resten av det teoretiska ramverket hjälper oss att besvara vår tredje forskningsfråga, *vilka konsekvenser Rwandas framställning och motivering resulterar i för kvinnor och jämställdhetsarbetet*. Detta kan exempelvis vara att

belysa dikotomier mellan män och kvinnor, uppmärksamma hur grupper gynnas och missgynnas av satsningarna eller ifrågasätta vilka komplexa antaganden som ligger till grund för dokumentens problemframställning.

3 Metod och material

I detta avsnitt presenteras studiens empiriska material och valda metod. Inledningsvis presenteras de två dokumenten om utbildning som utgör uppsatsens material. Följande avsnitt förklarar kritisk feministisk diskursanalys och hur det kan användas som ett verktyg för en analys av policys. Avslutningsvis presenteras det valda metodologiska ramverket WPR.

3.1 Material

Två nationella dokument om utbildning publicerade av staten i Rwanda utgör uppsatsens material, *Education Sector Strategic Plan* (hädanefter ESSP) från 2013/2014- 2017/2018, samt *Girls' Education Policy* (hädanefter GEP) från 2008. Vi har valt att enbart utföra vår diskursanalys på dessa två dokument då ett snävt materialval är att föredra för att möjliggöra en så djupgående närläsning som möjligt (Esaiasson m.fl. 2017, s. 221).

Dessa dokument är valda då de är styrande inom Rwandas arbete inom utbildning generellt, samt inom landets satsningar för specifikt kvinnors utbildning. Dokumenten ger därmed en god bild av statens vision och prioriteringar gällande högre utbildning för kvinnor. Vi utgår från hela GEP för studiens analys, men avgränsar vår analys av ESSP eftersom dokumentet diskuterar många aspekter som inte angränsar till uppsatsens syfte och frågeställning. Vi utgår enbart från de introducerande kapitlen i ESSP, samt de avsnitt som behandlar utbildning för kvinnor.

Medan ESSP utvecklades och uppdaterades senast år 2013, har inte GEP förändrats sedan det först publicerades år 2008. ESSP och andra nyare dokument hänvisar dock än idag till GEP när texterna berör frågor om kvinnors utbildning. Vi anser att detta motiverar användandet av GEP till vår studie, eftersom policyn framstår som fortfarande aktuell. I följande stycken presenteras dokumentens övergripande målsättningar, samt hur de anknyter till genus och kvinnors utbildning.

3.1.1 Education Sector Strategic Plan (ESSP)

ESSP är en strategisk plan med mål att leda utvecklingen av Rwandas utbildningssektor under perioden 2013/2014 till 2017/2018. Dokumentet diskuterar alla nivåer av utbildning för både män och kvinnor och kommer hjälpa

oss få en bättre förståelse av kontexten av genus i de allmänna utbildningssatsningarna. ESSP är en uppdatering av den tidigare strategiska planen 2010-2015, och har utvecklats i linje med Rwandas strategi för ekonomisk utveckling och fattigdomsminskning (*Economic Development and Poverty Reduction Strategy*) (ESSP, s. 9). ESSP har tre övergripande mål: att utöka tillgången till utbildning på alla nivåer, att förbättra kvalitén på utbildningen samt att stärka relevansen av utbildning gentemot efterfrågan på arbetsmarknaden (ESSP, s.9).

Som tidigare nämnt diskuterar dokumentet utbildning för både kvinnor och män, men analysen kommer enbart titta på de delar som anknyter till genus och kvinnors utbildning. Det beskrivs att rättvisa gällande tillgänglighet till utbildning är betonat som en överliggande idé över alla tre mål, för att försäkra att kvinnor, tillsammans med andra missgynnade studenter, har tillgång till meningsfulla möjligheter till inläring (ESSP, s.4).

3.1.2 Girls' Education Policy (GEP)

GEP är en policy som fokuserar på kvinnors utbildning, publicerat av utbildningsdepartementet (Mineduc) i Rwanda. Policyns målsättning är "to guide and promote sustainable action aimed at the progressive elimination of gender disparities in education and training as well as in management structures." (GEP, s.1). Policyn fokuserar på tillgång till utbildning för både kvinnor och män, kvalitet på lärandemiljön i skolor samt fullföljande av utbildning, genom att stärka kvinnor och mäns fullföljande av utbildning och adressera potentiella barriärer. Kvinnor i högre utbildning presenteras som den viktigaste gruppen för denna policy (GEP, s.15).

Girls' Education policy definierar genus på detta vis:

"Gender refers to a set of different roles, attitudes and values which communities ascribe as appropriate for one sex or the other. [...] Gender therefore is a socially constructed perception about the roles that men and women play in a particular culture or community. Gender does not only describe the different roles and relationships between men and women but also the power relations in terms of who takes decisions, who owns resources and property at household, community or society level." (GEP, s. 3-4).

Vi kan anta att även ESSP arbetar efter en liknande förståelse av genus som den definitionen presenterad i GEP. Detta är på grund av att ESSP är skriven fem år efter GEP och att dess arbete för kvinnors utbildning utgår delvis från GEPs strategiska utvecklingsmål för satsningar på kvinnor.

3.2 Metod

Studien undersöker det empiriska materialet med hjälp av kritisk feministisk diskursanalys. Metoden utgår från Carol Bacchis metodologiska ramverk WPR (Bacchi 2009) samt inspireras av *Reconstructing Policy In Higher Education: Feminist Poststructural Perspectives* (Allan m.fl. 2009). Följande avsnitt presenterar utformandet och användandet av studiens kritiskt feministiska diskursanalys. Vidare diskuteras studiens intersubjektivitet och vår roll som forskare. Avsnittet avslutas med att närmare presentera det metodologiska ramverket WPR med tillhörande frågor.

WPR är ett metodologiskt verktyg som möjliggör en kritisk analys på policydokument. Grundtanken i WPR är att erbjuda en ny synvinkel genom att problematisera det som anses givet i statliga dokument och policyarbeten (Bacchi 2009, s.1). WPR uppmärksammar hur policys aktivt skapar vissa representationer av 'problem', snarare än att reflektera problem som uppstår naturligt i samhället. Framställningen av problemet ligger sedan till grund för vilka åtgärder som problemet kommer hanteras (Bacchi 2009, s.1-2).

WPR kan förstås som ett metodologiskt ramverk som möjliggör en poststrukturell analys av policys, men grundar sig även i antaganden utifrån socialkonstruktivism, studier av governmentalitet och feministisk teoribildning (Bacchi 2009, s.264). Denna studies metodologiska och teoretiska ramverk grundas alltså i samma vetenskapsteoretiska antaganden, utifrån kritisk feminism.

Feministisk teoribildning är dock inte det mest tongivande perspektivet i ramverket. Eftersom vår studie syftar till att ge ett kritiskt feministiskt perspektiv på det empiriska materialet, önskar vi stärka vårt feministiska förhållningssätt i metoden genom att inspireras av boken *Reconstructing Policy In Higher Education: Feminist Poststructural Perspectives* (Allan m.fl, 2009). Boken presenterar ett poststrukturellt feministiskt perspektiv på policyanalys inom högre utbildning. Detta hjälper att tydligare förankra metoden med studiens kritiskt feministiska teoretiska ramverk för att få ett enhetligt angreppssätt.

Det feministiska förhållningssättet utifrån Allan m.fl. (2009) vidareutvecklar WPRs analys. Både WPR och det poststrukturella feministiska perspektivet fokuserar på att kritiskt problematisera problemformuleringar som tas för givna (Allan m.fl. 2009, s.21; Bacchi 2009, s.39). Båda perspektiven uppmärksammar att policys inte är neutrala, utan representerar en viss verklighetsförståelse. Denna presentation av verkligheten kan ge ojämlika utfall för olika sociala grupper i samhället, såsom exempelvis kvinnor (Allan m.fl. 2009, s.18; Bacchi 2009, s.14). Det feministiska förhållningssättet bidrar sedan med ett extra fokus på kvinnor och genus som nyckelkategorier i analysen. Utöver diskursers makt, uppmärksammas också hur genus, i kombination med andra identiteter såsom klass och etnicitet, formar och påverkar våra liv och samhället i stort (Allan m.fl. 2009, s.18, 21).

Diskursanalysers reliabilitet är viktigt att uppmärksamma som följd av en öppen syn på hur analysverktygen till metoden formas (Bergström & Boréus 2012, s.405). Denna studie strävar efter att vara öppen och transparent i sin

analys. Genom att använda det metodologiska ramverket och operationaliseringen från WPR, stärks uppsatsens reliabilitet. Att kopiera en tidigare framgångsrik metodologisk process möjliggör ökad reliabilitet (Esaiasson m.fl. 2017, s.61). Uppsatsens intersubjektivitet stärks även av att vi tydligt presenterar och motiverar hur resultaten i analysen nås, genom citat och exempel från dokumenten (Bergström & Boréus 2012, s.408).

Självmedvetenheten om vår roll som forskare är även värt att uppmärksamma. Utifrån WPR är det viktigt att kritiskt reflektera över sina egna teoretiska problemformuleringar och de antaganden som underbygger dessa (Bacchi 2009, s.19, 270). Självreflektion kan uppmärksamma att även forskaren till viss utsträckning är formad av samma problemrepresentation som man önskar problematisera.

Resterande del av avsnittet presenterar WPR. Bacchis kritiska analys är uppbyggd av tre delar som skapar en grund för analysen. Den första beskriver hur individer styrs av problematisering. På vilket sätt det talas om problemet och vilka handlingsåtgärder som vidtas så skapas ett problem som samhället sedan anpassar sig efter (Bacchi 2009, s.25-32). Den andra delen tar avstamp i att det är själva problematiseringen som ska studeras istället för 'problemet' i sig. Teorin syftar här på att analysera vilka antaganden som ligger till grund för problemframställningen istället för att acceptera problemet som det framställs. Den tredje och sista delen analyserar vilka effekter och konsekvenser som produceras på grund av hur problemet framställs (Bacchi 2009, s.32-43).

Bacchis analysverktyg består av sex stycken frågor som var och en ställs till respektive dokument och policy. Vi presenterar här samtliga frågor. I analysen använder vi endast frågor 1, 2, 4 och 5, ett val som vi motiverar under följande avsnitt, Operationalisering. Frågorna överlappar varandra för att fånga in hela policy-analysen.

Fråga 1, *What's the 'problem' represented to be?* handlar om att klargöra hur det identifierade problemet formuleras i policys och vad som ligger till grund för dess formulering (Bacchi 2009, s.2-4).

Fråga 2, *What presuppositions or assumptions underlie this representation of the 'problem'?* handlar om att när problemet väl är identifierat så behöver bakgrunden till problemet analyseras. Vilka antagande och förutsättningar som problemet baseras på tas för givet? Dessa antagandena ligger till grund för hur problemet framställs och uppfattas. Ett sätt att undersöka problemformuleringens underliggande antaganden är att belysa nyckelkoncept i dokumenten. Viktiga koncept i policys är tilldelade en specifik mening och spelar stor roll för policyns problemformulering (Bacchi 2009, s.4-10).

Fråga 3, *How has this representation of the 'problem' come about?* identifierar uppkomsten till problemet och hur problemet har framställts över tid (Bacchi 2009, s. 10-12).

Fråga 4: *What is left unproblematic in this problem representation? Where are the silences? Can the problem be thought about differently?* WPR:s fjärde fråga handlar om att analysera vad som lämnas oproblematiserat i problemformuleringen. Syftet är att identifiera det som har lämnats åt sidan för att

kunna bredda perspektivet på problemet och få en djupare kunskap (Bacchi 2009, s.12-14).

Fråga 5: *What effects are produced by this representation of the problem?* Den femte frågan syftar till att identifiera vilka effekter och konsekvenser som skapas av sättet som problemet är formulerat. Här identifierar vi vilka grupperingar i samhället som gynnas respektive missgynnas av framställningen. Dessa konsekvenser identifieras genom tre olika effekter som påverkar samhället och individen på olika sätt. Dessa är (1) diskursiv effekt: vilka begränsningar uppstår för uttryck i tal och skrift, (2) den subjektifierade effekten: hur diskursen påverkar individers förhållningssätt till sig själva och andra, (3) vilka effekter som det får på individen ur ett materiellt perspektiv och i det vardagliga livet (Bacchi 2009, s.15-18).

Fråga 6: *How/where has this representation of the 'problem' been produced, disseminated and defended? How could it be questioned, disrupted and replaced?* Den sjätte och sista frågan i Bacchis analysverktyg syftar till att identifiera hur och var problemformuleringen produceras och reproduceras och vilka problemformuleringar som tillåts dominera (Bacchi 2009, s.19).

3.2.1 Operationalisering

Utifrån WPR, ställer vi frågor 1, 2, 4 och 5 till vårt empiriska material. Vi valde dessa frågor då de är passande för studiens syfte och möjliggör en analys som ger en god grund för att besvara studiens frågeställningar. Vi väljer därmed att inte använda fråga 3 och 6, då de inte anses relevanta för studiens syfte. Bacchi förklarar att det inte är en nödvändighet att använda samtliga frågor till policyanalyser, utan att studiens syfte avgör vilka frågor som är lämpliga att använda (Bacchi 2009, s.101). Fråga 3, som syftar till att analysera problemets bakgrund, är inte väsentlig för studiens analys eftersom vi önskar fokusera på problemets utformning idag. Fråga 6 exkluderas delvis eftersom den bygger vidare på fråga 3 samt eftersom det inte är väsentligt för vår studies syfte att analysera hur problemformuleringen reproduceras i exempelvis media.

Följande frågor använder vi oss av:

1. Hur representeras 'problemet' i dokumenten?
2. Vilka förutsättningar eller antaganden ligger till grund för denna representation av 'problemet'?
3. Vad lämnas oproblematiserat i denna problemrepresentation? Var är tystnaden? Kan 'problemet' betraktas annorlunda?
4. Vilka effekter produceras av denna representation av 'problemet'?

Översättningen av de fyra frågorna är vår egen. Dessa fyra frågor ställs till det empiriska materialet för att ge ett kritiskt feministiskt perspektiv. Analysen motiveras med citat och exempel från dokumenten. Vi har valt att inte översätta några direkta citat från dokumenten, då vi anser att det är viktigt att läsa dem på originalspråk för att inte tappa någonting i översättningen.

4 Analys

I detta avsnitt analyseras de två dokument som utgör studiens empiriska material utifrån studiens teoretiska ramverk. De fyra valda frågorna från ramverket WPR blir applicerade på Rwandas satsningar för kvinnor i högre utbildning och materialet analyseras sedan utifrån det feministiska teoretiska ramverket. Frågorna utgör egna underrubriker.

4.1 Hur representeras problemet i dokumenten?

Målet med denna frågeställning är att undersöka vad policyn upplever som 'problemet' med kvinnors högre utbildning, som ska rättas till genom de föreslagna insatserna (Bacchi 2009, s.3). I linje med ramverket för WPR kommer vi att återupprepade gånger utreda frågan om vad som antas vara problemet. Syftet med detta är att undersöka om det potentiellt finns flera framställningar av problem som är inbäddade i varandra (Bacchi 2009, s.21). Detta breddar i sin tur vår förståelse av diskurserna.

Den huvudsakliga problemformuleringen som går att finna i båda dokumenten är problematiken med ojämställdhet mellan kön inom högre utbildning. Denna problemformulering går att förstå från dokumentens syften och målsättningar. GEP syftar till att främja insatser som ska eliminera ojämställdhet mellan könen inom utbildning. Denna ojämställdhet förklaras som "unequal access to quality education and the differences in education achievement" (GEP, s.4). Dokumentet uppmärksammar att socioekonomiska, kulturella och patriarkala strukturer leder till att kvinnor har lägre tillgång till utbildning än män. Denna underrepresentation av kvinnor är större inom högre utbildning än inom grundläggande utbildning (GEP, s.4, 11). Det är främst bristen på kvinnor inom naturvetenskapliga och teknologiska utbildningar som uppmärksammas, i kontrast mot en övervägande majoritet män (ESSP, s.61). Kvinnor studerar oftare ämnen som är traditionellt "kvinnliga", vilket i sin tur anses leda till sämre yrkesmöjligheter (GEP, s.12). Policyn förklarar därmed ojämställdhet mellan kön i utbildning som skiljaktigheter i antal registreringar av kvinnor i utbildning samt en lägre prestationsnivå hos kvinnor (ESSP, s.61). Dokumenten presenterar alltså en bild där det huvudsakliga problemet för jämställdhet inom utbildning är underrepresentationen av kvinnor inom utbildning på högre nivå, framförallt inom naturvetenskap och teknik, samt en lägre prestationsnivå hos kvinnor.

Förståelsen av vad som antas vara problemet förtydligas genom de presenterade åtgärderna för rådande underrepresentation av kvinnor. Ett exempel

på förslag på åtgärd är positiv särbehandling, som syftar till att öka representationen av grupper i sektorer där de tidigare har varit underrepresenterade. Dokumenten uppmärksammar hur kvotering, en form av positiv särbehandling, exempelvis har använts för att nå den höga kvinnliga representationen i parlamentet (GEP, s.3-4). För högre utbildning innebär detta att öka kvinnors tillgång och deltagande inom utbildning. Exempel på insatser är att erbjuda specialkurser för både kvinnor som vill påbörja en traditionellt mansdominerad utbildning samt för kvinnor som redan har påbörjat högre utbildning men är i riskzonen att hoppa av eller bli underkänd (GEP, s.14-15). De ska även sätta en bindande målsättning för fem år för att nå en lika (50:50) representation av kvinnor och män inom institutioner där kvinnor idag är underrepresenterade (GEP, s.15). En övervägande majoritet av satsningarna för kvinnor inom högre utbildning fokuserar således på kvinnors tillgång till utbildning, vilket ytterligare stärker den uppfattade problempresentationen.

För att bredda vår förståelse av dokumentens presentation av kvinnors högre utbildning, är det av vikt att se hur dokumenten motiverar denna identifierade problemformulering. Vad framställs vara "problemet" med att kvinnor har sämre tillgång till utbildning med hög kvalitet inom framförallt teknik och naturvetenskap? En vidare analys av dokumenten visar att denna underrepresentation av kvinnor förstås som ett problem då kvinnors utbildning är viktig för landets fortsatta sociala och ekonomiska utveckling. Följande stycken och citat visar hur dokumenten länkar utbildning till nationella prioriteringar.

Education is a critical investment in our country's future growth and development. [...] Our plans are ambitious, but focused on addressing challenges and achieving results to provide our children with the skills and knowledge they need to become productive members of our society and economy. (ESSP s.4).

Rwanda's vision is oriented toward a future that offers a life of dignity and happiness for all, calling upon its citizens to fulfil their potential for their own benefit and that of their state. A harmonious and prosperous Rwanda can only be realised when each citizen, regardless of age, gender, ability or circumstance, is empowered to contribute to the development process. (ESSP s.11).

Citaten ovan visar hur dokumenten återkommande presenterar en bild där utbildning för både kvinnor och män ses i relation till dess positiva konsekvenser för landets utveckling. Utbildning belyses som en av grundstenarna för den fortsatta utvecklingen i Rwanda som ska drivas av de utbildade, produktiva medborgarna (ESSP, s.4). Uppdragen framställs som ett ansvar och närmare en skyldighet för invånarna. Denna vision för utbildning i Rwanda stärks även av uppdragsbeskrivningen för utbildningsdepartementet (MINEDUC) vars uppdrag är att "transform the Rwandan citizen into skilled human capital for the socio-economic development of the country [...]" (ESSP, s.11).

The education of girls yields extremely high economic and social returns. Female literacy and schooling have been linked to development gains in both agricultural production and maternal and child health (GEP s.3).

The Government of Rwanda is committed to gender equality across all aspects of Rwandan life. Girls' education is a central component of strategies to ensure that there is inclusive basic education for all, and beyond basic schooling to ensure that women are appropriately skilled to contribute positively to economic and social development (ESSP s.60).

Kvinnors utbildning presenteras som att ge särskilt goda resultat för många utvecklingsmål, inom exempelvis jordbruk, hälsa och ekonomi. Citaten ovan visar hur underskottet av kvinnor i högre utbildning problematiseras eftersom kvinnors kapacitet anses vara en tillgång för att bidra till den ekonomiska och sociala utvecklingen i landet. Denna bild förstärks av presentationen av ESSP:s satsningar för utveckling av landets humankapital, där ett av de tre målen är att satsa på tillgång till utbildning med högre kvalitet för kvinnor som missgynnad grupp (ESSP, s.36). Denna återkommande koppling mellan utbildning, särskilt kvinnors utbildning, och andra utvecklingsmål kan vi förstå som den underliggande förklaringen till dokumentens problempresentation. Dokumenten menar därmed att brist på kvinnor i högre utbildning är ett problem eftersom kvinnor anses vara nödvändiga komponenter för landets humankapital och socioekonomiska utveckling.

4.2 Vilka förutsättningar eller antaganden ligger till grund för denna representation av problemet?

Syftet med denna fråga är att få en djupare insikt i vilka antaganden som måste existera för att möjliggöra utformningen av problemet som presenteras i föregående fråga (Bacchi 2009, s.5). Som tidigare presenterat spelar viktiga koncept stor roll för policyns problemformulering (Bacchi 2009, s.8). I denna studie är definitionen och den bakomliggande förståelsen av begreppet 'genus' i relation till ojämställdhet ett nyckelkoncept.

Begreppet 'genus' definieras i GEP som en social konstruktion som skapar könsroller som tillskrivs vissa värderingar och förväntningar utav samhället. Definitionen uppmärksammar även hur genus innebär maktrelationer, gällande vem som tar beslut och vem som äger och kontrollerar resurser och egendom på både hushållsnivå och i samhället (GEP, s.3-4). Orättvisor mellan kön antas vara en konsekvens av socioekonomiska och kulturella faktorer, som bottnar i patriarkala strukturer (GEP, s.3-4). Denna definition av genus som en social konstruktion förutsätts ligga till grund för dokumentens problemformulering.

Dokumentet förutsätts alltså föreslå åtgärder för att minska ojämställdhet inom utbildning som belyser maktförhållanden i patriarkala strukturer. Vidare innebär denna presenterade förståelse av genus att dokumenten bör föra ett liknande resonemang som det kritiskt feministiska perspektivet av utvecklingspolicy i vårt teoretiska ramverk, eftersom de presenterar ett liknande synsätt på genus.

Dessa antaganden stämmer i viss mån, då dokumentets föreslagna åtgärder bitvis uppmärksammar maktrelationer och genus utifrån den presenterade definitionen. Dessa åtgärder är exempelvis att förändra strukturer via att förändra läroplaner och kvalitet på utbildningen. Dokumenten nämner även upprepade gånger hur olika aktörer har betydelse för att minska ojämställdhet, såsom lärare, manliga studenter, utbildningsinstitutioner och samhället (GEP, s.27). Genom närläsning av dokumentet ser vi dock att satsningarna på att öka den kvinnliga representationen inom utbildning bottenar i andra antaganden och en annan förståelse av genus. Dokumentets föreslagna satsningar motsätter den tidigare presenterade förståelsen av genus. Trots att åtgärderna till viss del belyser en förståelse av genus i form av relationer och olika aktörer, är majoriteten av satsningarna inriktade på enbart kvinnor. Huvudsakligen verkar därmed genus likställas med kön i dokumenten, och mer specifikt verkar genus innebära kvinnor.

GEP har alltså andra antaganden som ligger till grund för problemformuleringen än dess definition på genus. Kvinnor förutsätts vara den huvudsakliga aktören som ansvarar för minskad ojämställdhet. Åtgärderna utifrån exempelvis positiv särbehandling bygger på antagandet att en ökad representation av kvinnor löser problematiken med genusskillnader. Åtgärderna satsar enbart på kvinnor som en lösning på genusskillnader vilket visar på ett antagande om att genusskillnader är något som endast berör och orsakas av kvinnor. Detta antagande om att genus är en kvinnofråga, snarare än sociala maktstrukturer, skiljer sig därmed från GEP:s definition av genus samt det kritiska feministiska synsättet. Konsekvenserna av dessa antaganden problematiseras i analysens följande frågor.

Dokumentens inriktning på att framförallt öka antalet kvinnor inom naturvetenskap och teknik grundas även i ett antagande gällande länken mellan kvinnors utbildning och landets utveckling. Teknik och naturvetenskap förstås som viktigare för landets utveckling än utbildningar inom humaniora, och är därmed av central prioritet i satsningarna. Antaganden om kvinnors roll som aktör inom utveckling underbygger även detta resonemang. Utbildade kvinnor antas kunna förändra Rwandas socioekonomiska förhållanden. Satsningar på kvinnors utbildning förväntas därmed leda till positiva följder för kvinnans familj, samhälle och för hela landet. För att underbygga detta synsättet på kvinnors utbildning som en smart investering, föreslår även Cornwall och Rivas (2015, s.399) att ett narrativ av kvinnors medfödda egenskaper kan ligga till grund. Kvinnor antas i detta narrativ vara mer ansvarsfulla, hårdare arbetande och mer omsorgsfulla än män. Med dessa essentiella egenskaper, blir det både viktigare och smartare för utvecklingsprojekt att satsa på kvinnor än män. Detta narrativ stärker synsättet att kvinnor på egen hand kan förändra både ojämställdhet och ekonomisk utveckling. Dessa kopplingar mellan kvinnor och komplexa utvecklingsmål, samt de tidigare

presenterade antaganden, problematiseras utifrån det teoretiska ramverket i följande fråga.

4.3 Vad lämnas oproblematiskt i denna problempresentation? Var är tystnaden? Kan problemet betraktas annorlunda?

Denna fråga syftar till att kritiskt undersöka vad som lämnas oproblematiskt i dokumentens existerande problemformuleringar (Bacchi 2009, s.13). Dokumenten problematiserar inte att kvinnors högre utbildning framställs som ett medel för ekonomiska utvecklingsmål, snarare än ett mål för att minska strukturell diskriminering av kvinnor. Detta synsätt antar att en förväntad samverkan uppstår mellan en ökad ekonomisk tillväxt och en ökad jämställdhet som även resulterar i en förbättrad situation för kvinnor (se avsnitt 4.2 för vidare diskussion). Antagandet bottnar i komplexa länkar mellan utbildning, utveckling och jämställdhet vilket lämnas oproblematiskt i dokumenten. Dessa synsätt är dock viktiga att problematisera då tidigare försök till att skapa ökad jämställdhet utifrån satsningar på ekonomisk utveckling i globala syd har visat att denna samverkan sällan uppstår. Ekonomiska utvecklingsmål som syftar till att gynna alla i landet förbättrar inte nödvändigtvis kvinnors förhållande, något som Chant och Sweetman uppmärksammar (2012, s.521). Satsningarna planeras och utförs inte med kvinnors rättigheter och behov som centralt fokus och riskerar därmed att misslyckas i att öka kvinnors egenmakt.

De komplexa antaganden om kvinnors roll i utveckling som ligger till grund för denna förväntade samverkan är också viktiga att problematisera. Såsom analysen i fråga 1 uppmärksammade, menar dokumenten att kvinnors utbildning förväntas leda till förbättrade utvecklingsmål inom jordbruk, hälsa samt ekonomisk tillväxt (GEP, s.3), men varför och hur detta kommer ske lämnas uttalat. Dokumenten belyser även att representation är ett viktigt steg för jämställdhet (GEP, s.3) men diskuterar inte i övrigt hur kvinnor förväntas driva denna utveckling. Det är oproblematiskt hur dessa antaganden om kvinnor och utveckling presenteras som självklara, då de därmed försvårar en problematisering av policyn. Det motverkar en diskussion kring vad genus och kvinnors utbildning innebär och bör leda till (Monkman & Hoffman 2013, s.76). Att kvinnors utbildning rationaliseras utifrån ekonomisk effektivitet ses därmed som naturligt.

Ett perspektiv som inte lyfts upp i dokumenten är att högre utbildning inte diskuteras i förhållande till kvinnors egenmakt. Dokumenten belyser inte heller att jämställdhet eller kvinnors utbildning har ett unikt värde i sig, utan diskuterar övervägande dessa två begrepp enbart i samband med landets socio-ekonomiska utveckling. Dokumenten noterar därmed inte i större utsträckning vilken effekt utbildning har för den individuella kvinnan, vilket bör uppmärksammas som oproblematiskt.

Även om dokumenten inte berättigar satsningarna utifrån dess effekt på kvinnors egenmakt finns det likväl en potentiell möjlighet för satsningarna att ge positiva effekter för kvinnor. Med detta sagt finner analysen att effekterna för kvinnors egenmakt blir begränsad utifrån dokumentens problemformulering. Ett rationaliserande av kvinnor utifrån ekonomisk effektivitet liknar synsättet av de dominerande internationella trenderna av 'smart ekonomi'. Den resulterande synen på kvinnors egenmakt blir ett fokus på kvinnors ökade tillgång och möjlighet till resurser och arbete och handlar inte längre om att förändra maktförhållanden och socialt konstruerade könsroller (Cornwall & Rivas 2015, s.406). Ur feministisk teoribildning bör satsningar på kvinnors egenmakt fokusera på att stärka kvinnors kollektiva självförtroende och öka medvetenheten för de normaliserande antaganden om genus, så att de i sin tur kan ifrågasättas och dekonstrueras. Utan denna förståelse av kvinnors egenmakt, kan individer och enskilda grupper fortfarande gynnas av satsningarna, men det resulterar inte i djupgående förändringarna för samtliga kvinnor. Genom att enbart se kvinnor som ett sätt att nå ekonomisk tillväxt förbises alltså djuprotade strukturer av ojämställdhet mellan könen (Cornwall & Rivas 2015, s.405-407).

I och med dokumentens likställande av genus och kvinnor, försvinner Rwandas fokus på det relationella inom genus. Maktrelationer som inkluderar andra aktörer försvinner därmed. Trots att GEP inledningsvis belyser att underrepresentationen av kvinnor i högre utbildning beror på patriarkala strukturer i kultur och samhälle (GEP, s.4) uppstår en tystnad kring frågor om makt och underliggande strukturer som orsakar ojämställdhet. Bristande fokus på maktrelationer samt att likställa genus och kvinnor problematiseras utifrån studiens teoretiska ramverk, då ett fokus på enbart kvinnor och deras tillgång till utbildning inte resulterar i en förändring av de djupare patriarkala strukturerna (Cornwall & Rivas 2015, s.399; Monkman & Hoffman 2013, s.78). Det räcker därmed inte att enbart ha ökad tillgång till utbildning, om inte institutionen och miljön på exempelvis universitetet och i samhället även förändrar sin förståelse av kvinnors högre utbildning. Dokumentens problemformulering har därmed en för begränsad syn på vad ojämställdhet inom utbildning innebär, då det lär finnas fler barriärer för kvinnor än enbart begränsad tillgång till utbildning. Det behövs därmed ett ökat fokus på hur utbildningen är utformad.

Ur feministisk teoribildning uppmärksammas därmed att strukturell makt och relationer är viktiga att diskutera för att nå en långvarig förändring i jämställdhet. Det är därmed problematiskt hur dokumenten framställer, men framförallt exkluderar, andra aktörer från dokumentens problemformulering. Dokumenten uppmärksammar män sporadiskt, ur framförallt en synvinkel där de presterar bättre i skolan och har större tillgång till högre utbildning än kvinnor (GEP, s.11). Betydligt färre insatser inkluderar män, och det saknas satsningar som inkluderar en bredare förståelse än bara tillgång till utbildning. Chant och Sweetman (2012, s.524) uppmärksammar hur detta är vanligt som följd av resonandet av kvinnor som goda investeringar. En diskriminerande förståelse av könsroller kan därmed fortgå bland studenter, lärare och samhället i stort.

När män inkluderas i dokumenten presenteras de huvudsakligen som en enda homogen grupp med samma mängd makt och möjligheter. Dokumenten riskerar

därmed att förstärka de begränsande dikotomier om kvinnor och män som måste brytas för en långvarig ökad jämställdhet (Cornwall 1997, s.11). Om inte denna förståelse ligger till grund för problemformuleringar i policys, resulterar det i att satsningarna inte nödvändigtvis når djupare strukturella förändringar (Cornwall & Rivas 2015, s.403-404).

Sammanfattningsvis kan en problematisering av att rationalisera kvinnors högre utbildning och jämställdhet utifrån ekonomisk utveckling belysa att synsättet riskerar att satsningarna i Rwanda inte leder till varken ökad jämställdhet eller ökad egenmakt för kvinnor. När satsningar enbart görs i syfte att öka den kvinnliga representationen inom utbildning snarare än att dekonstruera antaganden om genus och könsroller, går man miste om en långsiktig förändring mot ett jämställt samhälle (Cornwall & Rivas 2015, s.406).

4.4 Vilka effekter produceras av problempresentationen?

Ramverket WPR uppmärksammar att problemrepresentationer leder till varierande effekter för olika sociala grupper (Bacchi 2009, s.14). Detta avsnitt syftar att identifiera och diskutera några potentiella konsekvenser som uppstår av dokumentens problemformulering. Analysen diskuterar vad som kan förväntas förändras och förbli detsamma med denna problempresentation, samt vilka grupper som sannolikt gynnas eller missgynnas. Analysen utgår från tre kategorier: diskursiva, subjektifierande och upplevda effekter.

Problemformuleringen har flera diskursiva effekter, vilket innebär att problemformuleringen begränsar vad som kan tänkas och sägas kring frågor (Bacchi 2009, s.16). Det mångtydiga sättet som dokumenten använder begreppen genus och jämställdhet (se avsnitt 4.2) begränsar och formar vad begreppen innebär och hur de kan förstås. Genom att GEP både definierar genus som en social konstruktion, men samtidigt övervägande använder begreppet likställt med kvinnor, kombinerar dokumentet både det kritiskt feministiska perspektivet och det dominerande internationella perspektivet på genus. Detta innebär att dokumenten utger sig att se till maktrelationer och underliggande patriarkala strukturer, men i själva verket fokuserar främst på kvinnor och tillgång till utbildning i satsningar. Denna mångtydighet i begreppsanvändningen gör det svårare att problematisera dokumenten och uppmärksamma ”tystnader”, eftersom det till ytan ser ut som att Rwanda har en kritisk feministisk förståelse av genus och jämställdhet. Detta kan i sin tur forma samhällets förståelse av genus, genom att tro att maktstrukturer dekonstrueras genom att satsa på ökad representation av kvinnor.

Problemformuleringen skapar särskilda roller för både kvinnor och män som formar hur en uppfattar sig själva och andra, vilket benämns i WPR som subjektifierade effekter (Bacchi 2009, s.16). Kvinnor porträtteras som ansvariga

för både att minska ojämställdheten inom högre utbildning samt Rwandas ekonomiska och sociala utveckling. Denna roll av kvinnor kan även anses att ha positiva drag då kvinnor porträtteras som att ha en aktiv roll i både sin egna och landets utveckling. Detta fokus på kvinnors aktörskap kan uppfattas som positivt jämfört med tidigare utvecklingssatsningar där kvinnor har varit exkluderade eller ansetts som passiva, vilket var grunden till hur både WID på 70-talet och dagens 'smart ekonomi' uppstod (se Kontextualisering av teoretiskt ramverk, 2.1).

Denna studie vill dock, i samklang med tidigare kritisk feminism, problematisera detta perspektiv. Kvinnors aktörskap anses vara ett viktigt mål, men det belyses att aktörskapet som presenteras för kvinnor av WID och 'smart ekonomi' bara är en fasad. Teoribildningen menar snarare att kvinnor utnyttjas som medel för att nå utveckling, snarare än att detta perspektiv leder till ökad egenmakt hos kvinnor (Cornwall & Rivas 2015, s.406). Det är en begränsande porträttering för kvinnor att identifiera sig inom, som delvis utgår från essentiella egenskaper som mer ansvarsfull och omsorgsfull än män (Cornwall & Rivas 2015, s.399). Högre utbildning blir därmed framförallt ett medel för att stärka kvinnor i sin roll som mamma, dotter och medborgare, snarare än i en egenmakt som kvinna. Denna dikotomi påverkar även mäns roller, som framställs som passiva då de enbart kan bidra till ökad jämställdhet inom högre utbildning genom att ge ökad tillgång till kvinnors registrering vid program.

Att som ensam aktör, genom enbart ökad representation, förändra ojämställdhet och förbättra landets socio-ekonomiska utveckling är därmed en betungande roll för kvinnor. Chant och Sweetman (2012, s.524) uppmärksammar hur synsättet av att se kvinnor som smarta investeringar skapar en roll för kvinnor som till och med är ouppnåelig. Det kvarstår delvis en strukturell diskrimination mot kvinnor i samhället, som tar form i exempelvis könsroller, som begränsar kvinnors möjlighet att stärka sin egna position. Det är dessutom kvinnor som individer som blir ansvariga för strukturella ekonomiska problem utan stöd från andra aktörer. Detta blir ett omöjligt uppdrag för kvinnor, då aktörer som exempelvis staten krävs för att möjliggöra en djupgående, långsiktig förändring. Högre utbildning kan exempelvis hjälpa kvinnor att förbättra sin egna hälsa, men att fundamentalt förändra hälsonivåer i hela Rwanda kräver statligt stöd i form av exempelvis tillgänglig vård som invånare har råd med och tillgång till sjukhus. Behovet av andra aktörer för att stödja utvecklingen glöms dock i trender av 'smart ekonomi' (Chant och Sweetman 2012, s.527).

Utformningen av problemrepresentationen leder även till materiella, upplevda, effekter som är påtagliga i individers liv (Bacchi 2009, s.17). Utifrån problemformuleringens fokus på individer, snarare än maktrelationer i grupp, riskeras grupper i samhället att behandlas olika. Satsningarna riskerar att enbart rikta sig till vissa grupper av kvinnor, medan andra glöms bort. De individuella kvinnorna som gynnas av satsningarna upplever en materiell effekt i form av ökad tillgång till högre utbildning inom främst naturvetenskap och teknik. Dessa kvinnor lär framförallt vara de som passar i den redan tidigare diskuterade roll som skapas av 'smart ekonomi', där kvinnor som anses viktigast för landets utveckling privilegieras. Det är dessutom framförallt de kvinnor som vill studera

naturvetenskap eller teknik som gynnas, eftersom det är inom dessa ämnen som de största satsningarna sker.

Dessa satsningar resulterar även i att andra grupper av kvinnor missgynnas. Chant och Sweetman uppmärksammar bland annat att äldre kvinnor riskerar att försvinna från utvecklingsagendor som fokuserar på kvinnor som 'smarta investeringar' (2012, s.524). Tillämpad till vår analys, kan detta resonemang uppmärksamma andra grupper av kvinnor som riskerar att uteslutas från satsningar på grund av att de inte anses vara "tillräckligt bra" investeringar. Kvinnor som uppfattas att mindre kostnadseffektivt kunna bidra till ekonomisk och social utveckling riskeras därmed att exkluderas från satsningar. Det saknas därmed ett mer djupgående intersektionellt perspektiv i satsningarna, där kvinnor uppmärksammas utifrån andra kategorier såsom klass. Dokumentens satsningar riskerar därmed att reproducera ojämställdhet i samhället, där redan privilegierade kvinnor får ökade möjligheter att studera vidare.

Att fokus i dokumenten framförallt ligger på att öka kvinnlig representation inom manligt associerade utbildningar väcker frågor kring hur jämställdheten mellan könen ser ut i de kvinnligt associerade utbildningar där kvinnor är i majoritet. De olika satsningarna för att minska ojämställdhet fokuserar främst på att öka antalet kvinnor till traditionellt mansdominerade ämnen som teknik och naturvetenskap, och nämner enbart kortfattat vikten att uppmärksamma den skeva könsfördelningen inom ämnen där kvinnor är majoriteten, såsom humaniora (GEP, s.12, 28). Dessa utbildningar verkar bortprioriteras till förmån för de tekniska och naturvetenskapliga utbildningar som porträtteras som nyckeln för landets utveckling och ekonomiska tillväxt. En materiell effekt blir därmed att mindre resurser ges som stöd till traditionellt kvinnliga utbildningar och till att engagera män för dessa utbildningar. Kvinnor som är intresserade av exempelvis humaniora bortprioriteras därmed av dessa satsningar.

Satsningar som rättfärdigas utifrån enbart ekonomiska målsättningar riskerar även att leda till enbart tillfällig ökad tillgång till högre utbildning för kvinnor (Cornwall & Rivas 2015, s.399). Om inte satsningarna stöds utifrån ett unikt värde i sig, är det fortsatta stödet beroende på goda ekonomiska resultat som går att länka till kvinnors högre utbildning. Satsningarna för kvinnors ökade tillgång kan därmed hypotetiskt minska eller dras tillbaka, ifall det inte producerar tillräckligt goda ekonomiska resultat. Ifall Rwanda genomgående prioriterar ekonomisk utveckling före jämställdhet, finns det alltid risken att satsningar på genus och kvinnor minskar om andra satsningar anses viktigare att lägga resurser på ur ekonomisk synpunkt. Ifall satsningarna minskar riskerar processerna för jämställdhet att avstanna inom institutionerna, då satsningarna inte skapar en underliggande ökad förståelse för ojämställdhet.

5 Diskussion och slutsats

Vår studie har analyserat de diskurser som underbygger Rwandas satsningar på kvinnors högre utbildning. Resultatet av analysen kan besvara studiens frågeställningar om hur Rwanda framställer och motiverar satsningar på kvinnors högre utbildning samt vilka konsekvenser det medför. Analysen visar att dokumenten uppmärksammar två skilda problematiseringar av ojämställdhet, de strukturella aspekterna som erkänner genus som en social konstruktion och vikten av kvinnlig representation i form av tillgång till utbildning. Den senare diskursen visar sig väga tyngst för Rwandas förståelse av ojämställdhet inom utbildning. Trots att dokumenten till viss del belyste genus som en social konstruktion som uppmärksammade maktrelationer, bottnade problemrepresentationen i antagandet att genus likställdes med kvinnor. Kvinnors underrepresentation i framförallt naturvetenskap och teknik uppmärksammades därmed som problemet, snarare än strukturella aspekter av ojämställdhet.

Satsningarna motiverades utifrån att kvinnors högre utbildning anses viktigt för landets socioekonomiska utveckling. En ökad kvinnlig representation inom framförallt teknik och naturvetenskap uppmärksammas därmed. Trots att president Kagame uttryckte att kvinnors egenmakt var av stor betydelse, var detta perspektiv osynligt i dessa satsningar på kvinnors högre utbildning. Det går därmed att finna tendenser att Rwanda rör sig mot det dominerande perspektivet i utvecklingspolicys som delvis bygger på 'smart ekonomi', vilket utnyttjar kvinnor som verktyg för maximering av ekonomisk tillväxt.

Utifrån vår kritiskt feministiska teoretiska ramverk uppmärksammar vi de potentiella konsekvenserna med detta. Kvinnor framställs som ansvariga för att både minska ojämställdhet inom högre utbildning och driva landets socioekonomiska utveckling utan stöd från andra aktörer. Satsningar som rättfärdigas utifrån enbart ekonomiska målsättningar riskerar att leda till enbart tillfällig ökad tillgång till högre utbildning för kvinnor, och jämställdhetsarbetet i sin helhet riskerar därmed att bli kortsiktig. Analysen diskuterar att satsningar på jämställdhet som motiveras utifrån enbart ett ekonomiskt perspektiv kan riskera att bortprioriteras, ifall det inte anses ekonomiskt gynnsamma. Debusscher och Ansoms (2013) stärker denna slutsats med sin studie som visar att Rwanda enbart prioriterar satsningar på jämställdhet när de ligger i linje med landets ekonomiska prioriteringar. Ifall resurser till dessa satsningar bortprioriteras, riskerar utvecklingen att avstanna på grund av att de maktförhållanden som låg till grund för ojämställdheten inte har adresserats.

Vår analys både bygger vidare på och stärks av den tidigare forskningen av Russell (2016) och Berry (2015), som bägge menar att de underliggande patriarkala strukturerna inte blir förändrade genom statens nuvarande

genuspolicys. Dessa studier stärker vår studies resultat som visar att satsningarna inte resulterar i tydliga förändringar i den kulturella och strukturella ojämställdheten, eftersom underliggande maktstrukturer inte förändras genom enbart kvinnors ökade tillgång till utbildning.

Denna studie vill dock inte förminska de satsningar som Rwanda har drivit igenom. Ökad tillgång för kvinnor till högre utbildning är ett viktigt steg för att ge kvinnor ökade möjligheter och minska ojämställdhet inom högre utbildning. Denna studie vill dock belysa hur ojämställdhet kan förstås som djupt rotat i samhällsstrukturer. Det är därmed en mer komplex förståelse av maktförhållanden som krävs för att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor. Tillgång måste satsas på som en del av satsningar med ett mer holistiskt synsätt på genus och utveckling för att uppnå en långsiktig, djupgående förändring av patriarkala strukturer.

5.1 Förslag till vidare forskning

Fallet som vi har studerat är komplext på grund av det breda spektrum av faktorer som påverkar förutsättningar för kvinnor att utbilda sig och i vilken mån jämställdhet kan uppnås. Eftersom denna studie har enbart fokuserat på diskurser som råder angående statens genussatsningar föreslås vidare forskning innefatta ett bredare perspektiv. Diskursanalys ur ett icke-statligt perspektiv skulle exempelvis studera rådande attityder hos elever och lärare angående kvinnor i högre utbildning. Framtida forskning rörande jämställdhetsarbete kan även studera fler faktorer angående utbildning i Rwanda som ger ökad komplexitet för att förstå fallet. Exempel på faktorer som skulle vara av värde att studera är sanitära förhållanden i skolan som påverkar flickors möjlighet till fortsatt skolgång, samt uppföljning av kvinnor som har tagit examen och deras förutsättningar för anställning efter utbildning. Empiriskt material skulle sedan kunna vägas mot funna diskurser.

För en mer omfattande analys av problemet kan även vidare forskning applicera Crenshaws intersektionalitetsteori på genusskillnaderna inom utbildning i Rwanda för att synliggöra hur olika maktordningar samspelar. Teorin belyser problematiken i att se kvinnor som en homogen grupp i samhället och inte ta hänsyn till etnicitet och klass (Crenshaw 1991, s.1246).

Referenser

- Allan, Elizabeth J, Susan Van Deventer Iverson, & Rebecca Ropers-Huilman, 2010. *Reconstructing Policy In Higher Education: Feminist Poststructural Perspectives*. New York: Routledge.
- Bacchi, Carol Lee, 2009. *Analysing policy: What's the Problem Represented to be?*. Frenchs Forest, N.S.W. : Pearson.
- Bauer, Grethen & Jennie E. Burnet, 2013. "Gender quotas, democracy, and women's representation in Africa: Some insights from democratic Botswana and autocratic Rwanda" *Women's Studies International Forum*, vol. 41, nr. 2, s. 103 - 112.
- Bergström, Göran, & Kristina Boréus (red), 2012. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (3:e uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Berry, Marie E., 2015. "When "Bright Futures" Fade: Paradoxes of Women's Empowerment in Rwanda", *Signs Journal of Women in Culture and Society*, vol. 41, nr. 1, s. 1 - 27.
- Brown, Sara E., 2014. "Female Perpetrators of the Rwandan Genocide", *International Feminist Journal Of Politics*, vol. 16, nr. 3, s. 448 - 469.
- Crenshaw, Kimberle, 1991. "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color", *Stanford Law Review*, vol. 43, nr. 6 [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.jstor.org/stable/pdf/1229039.pdf>. Hämtdatum: 2018-01-01.
- Chant , Sylvia & Caroline Sweetman, 2012. "Fixing women or fixing the world? 'Smart economics', efficiency approaches, and gender equality in development", *Gender & Development*, vol, 20, nr. 3, s. 517 - 529.
- Cornwall, Andrea, 1997. "Men, Masculinity and 'gender in development'", *Gender and Development*, vol. 5, nr. 2, s. 8 - 13. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.hiproweb.org/fileadmin/cdroms/CD_Genre/documentssources/cornwall.pdf. Hämtdatum: 2018-01-01.
- Cornwall, Andrea & Althea-Maria Rivas, 2015. "From 'gender equality and 'women's empowerment' to global justice: reclaiming a transformative agenda for gender and development", *Third Worlds Quarterly*, vol. 36, nr. 2, s. 396 - 415. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01436597.2015.1013341?needAccess=true>. Hämtdatum: 2018-01-01.
- Debusscher, Petra & An Ansoms, 2013. "Gender Equality Policies in Rwanda: Public Relations or Real Transformations?", *Development and Change*, vol. 44, nr. 5, s. 1111-1134.

- Devlin, Claire & Robert Elgie, 2008. "The Effect of Increased Women's Representation in Parliament: The Case of Rwanda", *Parliamentary Affairs*, vol. 61, nr. 2(1), s. 237 - 254.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, Ann E. Towns & Lena Wängnerud, 2017. *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (5:e uppl.) Stockholm: Wolters Kluwer.
- ESSP = Education Sector Strategic Plan 2013/14 - 2017/18, Ministry of Education 2013. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.mineduc.gov.rw/fileadmin/user_upload/Education_Sector_Strategic_Plan_2013_-_2018.pdf. Hämtdatum: 2018-01-01.
- Förenta Nationerna 1. *Rwanda: A Brief History of the Country*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/education/rwandagenocide.shtml>. Hämtdatum: 2018-01-01.
- Förenta Nationerna 2. "Human Development Report 2016". [Elektronisk] Tillgänglig: http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/RWA.pdf. Hämtdatum: 2018-01-01.
- GEP = Girls' Education Policy, Ministry of Education 2008. [Elektronisk] Tillgänglig: http://mineduc.gov.rw/fileadmin/user_upload/Girls_Education.pdf. Hämtdatum: 2018-01-01.
- Herbert, A. Laura, 2015. "Women Run the Show?": Gender Violence Reform and the "Stretching" of Human Rights in Rwanda", *Journal of Human Rights*, vol. 14, nr. 1, s. 23 - 40.
- Issifu, Abdul Karim, 2015. "The Role of African Women in Post-Conflict Peacebuilding: The Case of Rwanda". *Journal Of Pan African Studies*, vol. 8, nr. 9, s. 63 - 78.
- Jonas, Adam, 2012. "Gender and genocide in Rwanda", *Journal of Genocide Research*, vol. 4, nr. 1, s. 65 - 94.
- Kagaba, Mediatrice, 2015. "Women's experiences of gender equality laws in rural Rwanda: the case of Kamonyi District", *Journal of Eastern African Studies*, vol. 9, nr. 4, s. 574 - 592.
- Ministry of Education, 2016. "2016 Education Statistical Yearbook". [Elektronisk] Tillgänglig: http://mineduc.gov.rw/fileadmin/user_upload/pdf_files/2016_Education_Statistical_Yearbook.pdf. Hämtdatum: 2018-01-01.
- Monkman, Karen & Lisa Hoffman, 2013. "Girls' Education: The Power of Policy Discourse." *Theory and Research in Education*, vol. 11, nr. 1, s. 63 - 84.
- Mwambari, David, 2007. "Women-Led Non-Governmental Organizations and Peacebuilding in Rwanda", *African Conflict and Peacebuilding Review*. vol. 7, nr. 1, s. 66 - 79.
- Mzvondiwa, Cecilia Ntombizodwa, 2007. "The role of women in the reconstruction and building of peace in Rwanda: Peace prospects for the Great Lakes Region", *African Security Review*, vol. 16, nr.1 s.99 - 106.
- NGP = Ministry of Gender and Family Promotion, 2010. "National Gender Policy". Kigali: MIGEPROF.

- Russell, Susan Garnett, 2016. "Global gender discourse: evidence from post-genocide Rwanda", *Comparative Education*, vol. 52, nr. 4, s. 492 - 515.
- Razavi, Sharhrashoub & Carol Miller, 1995. *From WID to GAD: Conceptual shifts in the women and development discourse*. UNRISD Occasional Paper, vol. 1.
- Sharlach, Lisa, 1999. "Gender and genocide in Rwanda: women as agents and objects of genocide", *Journal Of Genocide Research*, vol.1, nr.3, s. 387 - 399.
- Vision 2020, Ministry of Finance and Economic Planning, 2000/2012. "Vision 2020". Kigali: MINECOFIN.
- World Economic Forum, "The Global Gender Gap Report 2017". [Elektronisk]
Tillgänglig: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf.
Hämtdatum: 2018-01-03.